

5774

Torah from Around the World

אם אין קמה אין תורה ואם אין תורה אין קמה

Alles is voorzien, en vrijheid is gegeven. De wereld wordt geoordeeld met goedheid. En alles naar de meerderheid van goede daden. En sommigen zeggen: We weten niet hoe de daden worden geteld.

(Spreuken over de Fundamenten [Pirké Avot] 3:15, uitgave Amphora Books)

Sjabbat 25 januari 2014 / 23 sjewat 5774: Misjpatiem, Sjemot [Exodus] 21:1 -24:18

Tanach: blz. 151-159

Haftara: Jirmija 34:8 – 22, 33:25-26

Tanach: blz. 991–993 , 990-991

Commentaar: Rabbijn Josj Jacobs-Velde, rabbijn van kehilla Ohev Tzedek-Shaarei Tora, Ohio, de Verenigde Staten

Vertaler: Sera Spanier

[Het Engelse origineel](#)

Wat wordt aan ons toevertrouwd?

De Joods-Amerikaanse dichter Marge Piercy heeft een pijnlijk mooi gedicht gemaakt genaamd *Nishmat*, dat in *Kol Haneshamah*, de Reconstructionist siddoer (gebedenboek, red.), staat als een interpretatie van het traditionele Nishmat Kol Chai-gebed, dat in de Sjabbatochtendienst wordt gezegd. Hier volgt een fragment:

„...Iedere dag vinden we een nieuwe hemel en een nieuwe aarde

die ons worden toevertrouwd als een perfect stuk speelgoed.

Ons is de zoute rivier van onze bloedsomloop gegeven

die door ons stroomt om ons te herinneren aan de zee en onze

verwanten onder de golven, aan het warme kloppen

in onze kelen om na te denken over onze neven in het gras

en de bomen, alle schitterende, over de aarde verspreide beekjes van leven...”

(uit: *Kol Haneshamah: Shabbat Vehagim*, The Reconstructionist Press, blz. 232)

Ik ben geraakt door de manier waarop dit gedicht onze verplichting tegenover en de relatie met de natuur te berde brengt als iets wat ons in vertrouwen gegeven is. Verbazingwekkend genoeg resoneert dit gedicht met zijn schildering van zorg voor de aarde sterk met de ogenschijnlijk duistere juridische categorieën in de sidra van deze week.

Onze sidra, Misjpatiem, houdt zich bezig met een brede reeks van mitswot, van slavernij en doodslag tot goed zorgen voor het vee van onze vijand, zelfs als we dit niet willen. De mitswot die relevant zijn voor ons onderzoek staan in Sjemot [Exodus] 22:6-14. De juridische categorieën van bescherming staan hier weergegeven en zijn verder uitgewerkt in de Misjna (Bava Metzia 3 en 7:8). Eén basiselement van deze legale categorieën is van groot belang als we kijken naar de joodse milieu-ethiek.

Sjemot 22:6 begint met: „Wanneer iemand geld of sieraden aan een ander in bewaring geeft en dit wordt uit het huis van die ander gestolen” Misjna Bava Metzia 3:1 begint bijna overeenkomstig: „Als je iemand (*ha' mafkeed*) een beest of gereedschap in bewaring gaf en zij werden gestolen of verloren....” De Misjna gaat in Bava Metzia uitgebreid in op het begrip *mafkeed*, degene die zijn eigendom aan de ander toevertrouwt.

Dit woord, *mafkeed*, is een woord rijk aan betekenissen; het staat centraal in onze discussie. Maar laten we even een stap achteruit maken en naar de grotere kwestie van de ethiek van ons milieu kijken. Soms krijgt de Tora de schuld voor veel van de milieucrisis, omdat velen Beresjiet (Genesis) 1:28 („Vul de aarde en breng haar onder je gezag”) hebben begrepen als een vrijbrief voor mensen om over de schepping te heersen zoals wij wensen en om de natuur uitsluitend voor ons eigen profijt te gebruiken.

Critici voeren aan dat Beresjiet de basis heeft gelegd voor het Westerse wereldbeeld over het heersen over de natuur. Een discussie over dit wijdverbreide en controversiële vers van Genesis is hier niet aan de orde, maar het is voor ons doeleinde voldoende te zeggen dat er andere uitleggings van dit vers zijn. Inderdaad, een paar regels verder beschrijft Beresjiet 2:15 een heel andere relatie tussen mens en aarde, de mens wordt in de Hof van Eden geplaatst: „*le 'ovda oele'sjomra* - om die te bewerken en te beschermen.”

Een regel uit de psalmen, één die we regelmatig zingen als onderdeel van de Hallel-gebeden, wordt ook regelmatig geciteerd over het betreffende onderwerp, overheersing, en luidt: „De hemel behoort aan de Eeuwige, maar de aarde heeft God gegeven aan de mensheid.” (Psalm 115:16) Dit vers speelt, samen met Beresjiet 1:28, een rol in de visie op de relatie tussen mens en natuurlijke wereld als een relatie van overheersing. Maar dit is niet de manier om dit vers uit de psalmen te begrijpen, zegt de grote twaalfde eeuwse Spaanse commentator Abraham Ibn Ezra: „De onwetenden hebben de menselijke heerschappij over de aarde vergeleken met Gods heerschappij over de hemel. Dit is niet juist, want God regeert over alles. De betekenis van ‘maar de aarde gaf God aan de mensheid’ is dat de mensheid Gods rentmeester (of opzichter, *pakeed*) van de aarde is en alles moet doen volgens Gods woord.” (Geciteerd en

vertaald door Jeremy Bernstein, *The Way into Judaism and the Environment*, Jewish Lights, 2006, blz. 90).

Nu keren we terug naar dit centrale woord *pakeed*. Ibn Ezra's onderricht, om de mensheid te zien als de rentmeester (*pakeed*) van de Eeuwige, treft mij als een prachtige, richtinggevende metafoor. Wat ik er mooi aan vind is dat deze is geworteld in een specifieke, nogal droog ogende traditionele Joodse wettelijke categorie. Als je er nader naar kijkt ontdekken we dat de wettelijke categorie van *pakeed* rijk is aan mogelijkheden. De gehele schepping is te leen gegeven aan ons, zoals in Marge Piercy's gedicht, dat hierboven is geciteerd. Wij zijn Gods afgezanten en de schepping is in onze handen om die te koesteren en liefhebbend te bewaken, en niet te misbruiken.

Een krachtig antropomorf beeld van de Eeuwige (een beeld van de Eeuwige met 'menselijke trekken', red.) verschijnt voor ons geestesoog: de Eeuwige die met angst en beven de aarde voorzichtig aan de mensheid overhandigt met de woorden: „Ik vertrouw jou. Alsjeblieft, zorg hier, voor Mij, een tijd voor.” De joodse denker en activist Jeremy Bernstein wijst erop dat „...de notie van rentmeesterschap een gevoel van verantwoordelijkheid in twee richtingen behelst: 'naar beneden', voor wat de aarde betreft, het onderpand dat is toevertrouwd ten dienste van de eigenaar, en 'naar boven' naar God, *kone sjamajim wa'arets*, de Schepper en bezitter van het universum, de Plaats van allen.” (Bernstein, *The Way into Judaism and the Environment*, blz. 90).

De uitdagingen die de voortgaande milieucrisis ons stelt, zijn enorm en blijven vrees opwekken. Ik geloof dat we zo veel mogelijk richtinggevende metaforen uit de joodse traditie moeten opduiken; zij kunnen ons een joods raamwerk bieden om deze uitdagingen aan te gaan. Tegelijkertijd zullen we waarschijnlijk andere metaforen moeten ontwikkelen, omdat de metaforen uit vroegere tijden - uit de Bijbel en uit de tijd van de rabbijnen - wel eens niet voldoende kracht en reikwijdte zouden kunnen hebben om op de hedendaagse realiteit en uitdagingen te kunnen toepassen.

Een voorbeeld. Hoe krachtig ik de *pakeed*-metafoor van rentmeesterschap en vertrouwen ook vind, ik word gehinderd door de dualistische aard ervan. Het roept te gemakkelijk de idee op dat God compleet gescheiden is van de natuur, aangezien God de controle over de aarde aan de mensheid overhandigt. Persoonlijk geloof ik niet dat God gescheiden is van de natuurlijke wereld. Ik geloof dat de natuurlijke wereld een uitdrukking is van het Goddelijke, zoals in de klassieke Chassidische interpretatie van het vers uit van Jesaja 6:3; „*melo kol ha'arets kewodo* - de gehele aarde is gevuld met Gods aanwezigheid.” Een andere hedendaagse manier om dit in woorden te vatten is om in plaats van te denken in begrippen als 'Schepper' en 'schepping', met de inherente scheiding die deze concepten veronderstellen, te denken in termen van 'dieptestructuur' en 'oppervlakte'.

Uiteindelijk zullen we zoveel mogelijk beeldende metaforen nodig hebben als we de joodse wijsheid willen gebruiken om onze visie op de relatie tussen met mensen en aarde vorm te geven.